

Sygn. akt III PK 28/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 grudnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak (przewodniczący)

SSN Krzysztof Rączka

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa M. W.
przeciwko Domowi Dziecka nr (...) w Z.
o wynagrodzenie za pracę w godzinach nadliczbowych,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 5 grudnia 2019 r.,
skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w Z.
z dnia 29 września 2017 r., sygn. akt IV Pa (...),

**oddala skargę kasacyjną i odstępuje od obciążania powoda
kosztami zastępstwa procesowego pozwanego w postępowaniu
kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Z. wyrokiem z dnia 2 marca 2016 r., sygn. akt IV P (...),
zasądził od pozwanego Domu Dziecka nr (...) w Z. na rzecz powoda M. W. kwotę
34.627,87 zł z odsetkami ustawowymi za okres od lutego 2012 r. do grudnia 2013 r.

Sąd Rejonowy ustalił, że powód jako pedagog i wychowawca placówki opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego w okresie od stycznia 2012 r. do grudnia 2013 r. wykonywał pracę w wymiarze przekraczającym 26 godzin tygodniowo zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych prowadzonych bezpośrednio z wychowankami albo na ich rzecz w ramach pełnionych po 8 godzin dziennie dyżurów, ustalonych zgodnie z grafikami. W związku z tym, zdaniem Sądu, przysługiwało mu prawo do wynagrodzenia za godziny nadwymiarowe, gdyż dotychczasowe korzystniejsze przepisy art. 42 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 967 ze zm.), dotyczące wymiaru *pensum*, obejmowały powoda do 31 grudnia 2013 r. - z mocy przepisu przejściowego art. 237 ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 575; dalej także jako ustawa nowelizująca).

Sąd Okręgowy w Z., w wyniku apelacji strony pozwanej, wyrokiem z 29 września 2017 r., sygn. akt IV Pa (...), zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo (pkt I); odstąpił od obciążania powoda kosztami procesu za obie instancje (pkt II), zasądził od powoda na rzecz strony pozwanej kwotę 3.829,92 zł z ustawowymi odsetkami od 29 września 2017 r. do dnia zapłaty.

Sąd odwoławczy stwierdził, że powód w ramach tygodniowych grafików świadczył pracę z wychowankami lub na ich rzecz w wymiarze 40 godzin tygodniowo w całym okresie spornym, jednakże nie wykonywał pracy w godzinach nadwymiarowych. Sąd Okręgowy odwołał się i zaakceptował poglądy przedstawione przez Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 5 kwietnia 2017 r., w sprawie III PK 97/16, III PK 98/16 i III PK 99/16, z których każdy zapadł w podobnym stanie faktycznym i prawnym. Podkreślił, że art. 237 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu, rodziny i systemie pieczy zastępczej zmodyfikował stosunki pracy nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych zatrudnionych przed 1 stycznia 2004 r. w placówkach opiekuńczo - wychowawczych, o których mowa w art. 228 ust. 1 i art. 229 ust. 1-7 tej ustawy. Dodatkowo z mocy art. 237 ust. 2 tej ustawy, osoby te, po upływie 2 lat od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy, stały się pracownikami samorządowymi w rozumieniu ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych

(jednolity tekst: Dz.U. 2016 r., poz. 902 ze zm.). Sąd wskazał, że ustawa ta, na podstawie art. 204 pkt 1 lit. a, uchyliła z dniem 1 stycznia 2012 r. art. 1 ust. 1a Karty Nauczyciela. Tak więc z dniem 1 stycznia 2012 r. Karcie Nauczyciela nie podlegali już pracownicy pedagogiczni placówek opiekuńczo - wychowawczych zatrudnieni - jak powód - przed 1 stycznia 2004 r. Do osób wymienionych w art. 1 ust. 1a Karty Nauczyciela, w brzmieniu obowiązującym do 1 stycznia 2012 r., należało stosować Kartę Nauczyciela w jej aktualnym brzmieniu, tj. obowiązującym od 1 stycznia 2012 r. Ustawą nowelizującą, od 1 stycznia 2012 r., zmieniony został art. 42 ust. 3 Lp 8 lit. a Karty Nauczyciela, który do 31 grudnia 2011 r., przewidywał, że tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych, prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz, dla wychowawców zatrudnionych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu socjalizacyjnego, wynosi 26 godzin. Od 1 stycznia 2012 r. powyższy przepis nie zawiera już regulacji dotyczącej tej grupy zawodowej, a czas pracy określa art. 42 ust. 1 i 2 Karty Nauczyciela, zgodnie z którym czas pracy nauczyciela zatrudnionego w pełnym wymiarze zajęć nie mógł przekraczać 40 godzin na tydzień. Skoro od 1 stycznia 2012 r., zgodnie z art. 42 ust. 1 i 2 Karty Nauczyciela, powoła obowiązywał 40-godzinny tydzień pracy, to wszystkie godziny pracy w ramach dyżurów z tygodniowych grafików (8 godzin dziennie, 40 godzin tygodniowo), w okresie od stycznia 2012 r. do grudnia 2013 r., były zgodne z obowiązującym go 40-godzinnym tygodniowym wymiarem czasu pracy. Sąd podkreślił przy tym, że zmiana przepisów ustawowych mających wpływ na treść stosunku pracy, powoduje zmianę obowiązków i praw stron, niezależnie od ich woli zgodnie z art. 56 k.c. w związku z art. 300 k.p. (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2009 r., II PK 277/08, OSNP 2010 nr 23-24, poz. 290). Taka sytuacja zaistniała w niniejszej sprawie, w związku z tym nie było wymagane złożenie wypowiedzenia zmieniającego ani zachowanie jakiegokolwiek okresu uprzedzenia (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 2014 r., I PK 306/13, OSNP 2015 nr 11, poz. 148). Sąd drugiej instancji ocenił również, że dla rozstrzygnięcia sprawy nie jest istotna rzekoma korzystniejsza regulacja czasu pracy zawarta w treści § 41 Regulaminu Organizacyjnego Domu Dziecka Nr (...) w Z., stanowiącego załącznik do zarządzenia nr (...)/2009 Dyrektora Domu Dziecka Nr (...) w Z. z 25 sierpnia

2009 r. w sprawie Regulaminu Organizacyjnego Domu Dziecka Nr (...) w Z., skoro w trakcie jego obowiązywania nastąpiła zmiana przepisów bezwzględnie obowiązujących w zakresie wymiaru czasu pracy. Sad podkreślił także, że postanowienie Regulaminu z 2009 r. określające wymiar czasu pracy jako 26 godzin tygodniowo (*pensum*) nie było unormowaniem korzystniejszym niż obowiązujący wówczas wymiar takich prac, określony w art. 43 ust. 3 Lp. 8 Lit. a Karty Nauczyciela.

Wyrok Sądu Okręgowego powód zaskarżył w całości. Zarzucono naruszenie prawa materialnego, to jest:

a) naruszenie art. 42 ust. 3 Lp 8 lit. a ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm. - w brzmieniu obowiązującym w okresie od 1 stycznia 2012 r. do 31 grudnia 2013 r.) w związku z art. 237 ust. 1 i ust. 2 i w związku z art. 204 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, przez jego błędną wykładnię i przyjęcie, że powodowi w okresie objętym pozwem nie przysługiwało prawo do tygodniowego 26 godzinowego obowiązkowego wymiaru zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych (*pensum*);

b) § 41 Regulaminu Organizacyjnego Domu Dziecka Nr (...) w Z. stanowiącego Załącznik do Zarządzenia Nr (...)/2009 Dyrektora Domu Dziecka Nr (...) w Z. z dnia 25 sierpnia 2009 r. w sprawie Regulaminu Organizacyjnego Domu Dziecka Nr (...) w Z. w związku z art. 9 § 2 k.p. i art. 91c ust. 1 Karty Nauczyciela (w brzmieniu obowiązującym w okresie od 1 stycznia 2012 r. do 31 grudnia 2013 r.) i art. 237 ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, przez jego błędne zastosowanie przejawiające się w przyjęciu, że w stanie faktycznym niniejszej sprawy obowiązujący u pozwanego w spornym okresie § 41 Regulaminu Organizacyjnego, określający wymiar tygodniowego *pensum* powoda w liczbie 26 godzin, nie był w tym okresie uregulowaniem korzystniejszym, stosowanym przez pozwanego w stosunku do zatrudnionych u niego wychowawców, w porównaniu z przepisami powszechnie obowiązującymi;

c) art. 35 ust. 2 i ust. 3 Karty Nauczyciela (w brzmieniu obowiązującym w okresie od 1 stycznia 2012 r. do 31 grudnia 2013 r.) w związku z § 41 Regulaminu Organizacyjnego Domu Dziecka Nr (...) w Z. stanowiącego Załącznik do

Zarządzenia Nr (...)/2009 Dyrektora Domu Dziecka Nr (...) w Z. z dnia 25 sierpnia 2009 r. w sprawie Regulaminu Organizacyjnego Domu Dziecka Nr (...) w Z. w związku z art. 9 § 2 k.p. i art. 91c ust. 1 Karty Nauczyciela (w brzmieniu obowiązującym w okresie od 1 stycznia 2012 r. do 31 grudnia 2013 r.) i art. 204, art. 7 ust. 1 ust. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, przez jego niezastosowanie w sytuacji, gdy powodowi w okresie objętym pozwem przysługiwało prawo do tygodniowego 26 godzinnego obowiązkowego wymiaru zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych (*pensum*); ewentualnie art. 35 ust. 2 i ust. 3 Karty Nauczyciela (w brzmieniu obowiązującym w okresie od 1 stycznia 2012 r. do 31 grudnia 2013 r.) w związku z art. 18 § 1 k.p. i art. 91c ust. 1 Karty Nauczyciela (w brzmieniu obowiązującym w okresie od 1 stycznia 2012 r. do 31 grudnia 2013 r.) i art. 204, art. 237 ust. 1 ust. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, przez jego niezastosowanie w sytuacji, gdy powodowi w okresie objętym pozwem przysługiwało prawo do tygodniowego 26-godzinnego obowiązkowego wymiaru zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych (*pensum*).

Skarżący wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania uzasadnił występowaniem w sprawie istotnego zagadnienia prawnego sprowadzającego się do odpowiedzi na pytanie: „Czy w przypadku, gdy pracodawca w stosunku do wychowawców placówki opiekuńczo - wychowawczej typu socjalizacyjnego (Domu Dziecka) w okresie od 1 stycznia 2012 r. do 31 grudnia 2013 r., ustalił i stosował niższy niż 40 godzin tygodniowy wymiar zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych prowadzonych bezpośrednio z wychowankami albo na ich rzecz (*pensum*), to czy wykonywanie przez wychowawcę zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych prowadzonych bezpośrednio z wychowankami albo na ich rzecz w wymiarze przekraczającym ustalony tygodniowy wymiar tych zajęć, stanowi pracę w godzinach nadwymiarowych, za którą należy się dodatkowe wynagrodzenie w rozumieniu art. 35 ust. 2 i ust. 3 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (w brzmieniu obowiązującym w okresie od 1 stycznia 2012 r. do 31 grudnia 2013 r. - Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674, tekst jedn. ze zm.) w związku z art. 204 i art. 237 ust. 1 i ust. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r.

o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2011 r. Nr 149, poz. 887 ze zm.).”

Skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w Z. z dnia 29 września 2017 r., sygn. akt IV Pa (...), w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Z., a także o zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów postępowania w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Pozwany, w odpowiedzi na skargę kasacyjną, wniósł o jej oddalenie w całości i zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego poniesionych kosztów postępowania ze skargi kasacyjnej, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Pierwszym problemem do rozstrzygnięcia w ramach podniesionych zarzutów jest ocena skutków prawnych zmian legislacyjnych (które nastąpiły od 1 stycznia 2012 r.) dotyczących wychowawców zatrudnionych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz ośrodkach adopcyjno-opiekuńczych działających na podstawie ustawy z dnia 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 930, ze zm.), zatrudnionych w nich przed dniem 1 stycznia 2004 r. Do nich bowiem wcześniej miały (nadal) zastosowanie w pełnym zakresie przepisy Karty Nauczyciela (w tym przepisy dotyczące *pensum* nauczycielskiego – art. 42 ust. 3 Lp 8 lit. a oraz wynagrodzenia za godziny ponadwymiarowe – art. 35 ust. 2 i 3) na mocy art. 2 pkt 1 lit. b ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 137, poz. 1304).

Na kanwie tych uregulowań Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 12 marca 2019 r., w sprawie III PK 28/18, na podstawie art. 398¹⁷ § 1 k.p.c., przekazał powiększonemu składowi Sądu Najwyższego do rozstrzygnięcia następujące zagadnienie prawne:

„Czy na mocy art. 237 ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 998

ze zm.) nauczyciele – wychowawcy placówek opiekuńczo-wychowawczych typu socjalizacyjnego, zatrudnieni przed 1 stycznia 2004 r., zachowali do 31 grudnia 2013 r. prawo do wynagrodzenia za godziny nadwymiarowe (art. 35 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela; jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 967 ze zm.)?”

Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów podjął w dniu 11 września 2019 r., w sprawie III PZP 4/19, uchwałę o następującej treści:

„Wychowawcy placówek opiekuńczo - wychowawczych typu socjalizacyjnego zatrudnieni przed dniem 1 stycznia 2004 r. nie zachowali na mocy art. 237 ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2019, poz. 1111 ze zm.) prawa do wynagrodzenia za godziny, o których mowa w art. 35 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (aktualnie jednolity tekst: Dz. U. z 2018 r., poz. 967 ze zm.).”

W uzasadnieniu uchwały wskazano, między innymi, że *pensum* wychowawców placówek opiekuńczo - wychowawczych typu socjalizacyjnego zatrudnionych przed dniem 1 stycznia 2004 r. w wymiarze 26 godzin tygodniowo przestało wobec tej grupy zatrudnionych obowiązywać od 1 stycznia 2012 r. Wykreślenie art. 42 w ust. 3 Lp 8 lit. a Karty Nauczyciela, przy jednoczesnym braku przepisu intertemporalnego, który nakazałby dalsze stosowanie tego unormowania w wersji sprzed dnia 1 stycznia 2012 r. – aż do 31 grudnia 2013 r., stanowiły samodzielną podstawę prawną do wyznaczania w spornym okresie wymiaru zajęć z wychowankami w ilości 8 godzin dziennie i 40 godzin tygodniowo. Ponieważ w okresie objętym sporem wychowawcom placówek oświatowo – wychowawczych typu socjalizacyjnego nie przysługiwało już *pensum* w wymiarze 26 godzin, nie mogli oni pracować w godzinach, o których mowa w art. 35 ust. 2 i ust. 3 Karty Nauczyciela.

Biorąc po uwagę treść art. 398¹⁷ § 2 k.p.c., zgodnie z którym uchwała powiększonego składu Sądu Najwyższego jest w danej sprawie wiążąca, nie zasługuje na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 42 ust. 3 Lp 8 lit. a ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela w brzmieniu obowiązującym w okresie od 1 stycznia 2012 r. do 31 grudnia 2013 r. w związku z art. 237 ust. 1 i ust. 2 i w

związku z art. 204 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, przez jego błędną wykładnię i przyjęcie, że powodowi w okresie objętym pozwem nie przysługiwało prawo do tygodniowego 26-godzinnego obowiązkowego wymiaru zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych (*pensum*).

Przechodząc do dalszych zarzutów skargi kasacyjnej, należy podkreślić, że wobec nieobowiązania od 1 stycznia 2012 r. w stosunku do wychowawców placówki opiekuńczo - wychowawczej typu socjalizacyjnego art. 35 ust. 2 i 3 Karty Nauczyciela bez znaczenia pozostaje uregulowanie § 41 Regulaminu Organizacyjnego Domu Dziecka Nr (...) w Z. określające wymiar tygodniowego *pensum* powoda w liczbie 26 godzin. Przepisy Karty Nauczyciela w art. 42 regulują czas pracy nauczyciela. Wynagrodzenie z art. 35 ust. 3 Karty Nauczyciela odnosi się do określonego pojęcia normatywnego „godziny ponadwymiarowe” definiowanego w art. 35 ust. 2 w związku z art. 42 ust. 3 tego aktu prawnego - jako jednego z elementów ustawowego czasu pracy nauczyciela określonego w tym przepisie. Przez godzinę ponadwymiarową rozumie się przydzieloną nauczycielowi godzinę zajęć dydaktycznych, wychowawczych lub opiekuńczych powyżej tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć dydaktycznych, wychowawczych lub opiekuńczych. Natomiast obowiązkowy wymiar godzin zajęć dydaktycznych, wychowawczych lub opiekuńczych (*pensum*) ujęty jest – w odniesieniu do poszczególnych kategorii nauczycieli - w art. 42 ust. 3 Karty Nauczyciela. W związku z tym zarówno pojęcie „*pensum*”, jak i pojęcie „godziny ponadwymiarowe” są ściśle określonymi pojęciami ustawowym, a w konsekwencji przekroczenie ustawowego *pensum* rodzi prawo do wynagrodzenia w godzinach ponadwymiarowych. Temu ustawowemu pojęciu „*pensum*” odpowiadał § 41 Regulaminu Organizacyjnego Domu Dziecka Nr (...) w Z. określający wymiar tygodniowego *pensum* wychowawców w liczbie 26 godzin, odwołujący się do art. 42 ust. 3 Lp 8 lit. a Karty Nauczyciela. Z chwilą zmiany legislacyjnej (od 1 stycznia 2012 r.) postanowienie to utraciło dotychczasowe znaczenie. Od tej daty określone w nim *pensum* (26 godzin) nie jest już *pensum* ustawowym, którego przekroczenie powoduje powstanie prawa do wynagrodzenia za godziny ponadwymiarowe. Jest tak dlatego, że wychowawców placówek opiekuńczo-wychowawczych typu

socjalizacyjnego od tej daty obowiązywał ustawowy czas pracy w wymiarze 40 godzin tygodniowo, bez rozróżnienia na zajęcia dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze, prowadzone bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz oraz inne zajęcia i czynności wynikające z zadań statutowych szkoły, w tym zajęcia opiekuńcze i wychowawcze uwzględniające potrzeby i zainteresowania uczniów, zajęcia i czynności związane z przygotowaniem się do zajęć, samokształceniem i doskonaleniem zawodowym. Wraz z wejściem w życie tej nowelizacji zerwany został normatywny związek między regulaminowym *pensum* a prawem do wynagrodzenia za godziny nadwymiarowe. W związku z tym nieuprawnione jest wywodzenie prawa do wynagrodzenia za godziny nadwymiarowe z powołaniem się korzystniejszość § 41 Regulaminu Organizacyjnego Domu Dziecka Nr (...) w Z. (co do obowiązkowego *pensum*) w stosunku do regulacji ustawowej (art. 9 § 2 k.p.). Innymi słowy, § 41 Regulaminu pozostawał w związku z prawem do wynagrodzenia za godziny nadwymiarowe tylko do tego momentu, do którego wskazane w nim *pensum* odpowiadało uregulowaniom ustawowym. Po zerwaniu tego związku unormowanie czasu pracy wychowawców nie przekładało się na ustawowe prawo do wynagrodzenia za pracę w godzinach nadwymiarowych.

W związku z powyższym nie potwierdziły się zarzuty skargi kasacyjnej bazujące na korzystniejszości § 41 Regulaminu Organizacyjnego Domu Dziecka Nr (...) w Z. w stosunku do regulacji ustawowych (art. 9 § 2 k.p.). Nie jest również trafne powoływanie się na zasadę uprzywilejowania pracownika wynikającą z art. 18 § 1 k.p., bowiem skarżący nie wykazał, aby wynagrodzenie za godziny nadwymiarowe (ponad 26 godzin tygodniowo) zagwarantowane zostało w umowie o pracę zawartej z powodem.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

O kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnięto na podstawie art. 102 k.p.c.